

Kina – et enevelde?

Månedsbrev 3/2018

Tragediene under Mao tok Deng Xiaoping lærdom av. Kollektivt lederskap på toppen og begrenset tid der. Men Xi Jinping ville det annerledes.

Arne Jon Isachsen
Centre for Monetary
Economics (CME)

Tidlig på 1950-tallet lanserte Mao kampanjen “La de hundre blomster blomstre”. Hensikten var rent politisk å åpne opp for konstruktive forslag og kritiske innspill. Resultatet ble en heksejakt på dem som trodde at slikt var ufarlig. På slutten av femtitallet fulgte så “Det store spranget fremover” som resulterte i hungersnød der millioner av kinesere mistet livet. For å komme på offensiven etter denne tragedien dro Mao til med kulturrevolusjonen i 1966. Nok en tragedie av ufattelige dimensjoner påført sitt eget folk.

På slutten av 1980-tallet fikk Deng Xiaoping, som hadde tatt over som Kinas ubestridte leder etter Mao, nedfelt i den kinesiske grunnloven at posisjonen som landets president, skulle begrenses til to perioder, dvs. ti år. Tragediene under Mao måtte man ta lærdom av.

Ryddig skifte av ledere ...

Høsten 2002 gikk Jiang Zemin av som generalsekretær i Det kinesiske kommunistpartiet. Våren 2003 takket han av som landets president. Begge disse to posisjonene hadde han innehatt i to ganger fem år, slik Deng hadde foreskrevet at det skulle være. Høsten 2002 tok Hu Jintao tok over som generalsekretær i Partiet og våren etter som Kinas president. Nå var Hu landets fremste mann. Ti år senere var det duket for nytt maktskifte. Det foregikk på

ryddig vis. Xi Jinping trer frem som Kinas øverste leder, og Hu Jintao takker for seg.

Ryddig maktskifte – er ikke det egentlig kvintessensen av demokrati?

Ryddig maktskifte – er ikke det egentlig kvintessensen av demokrati? I Russland har man demokrati i form av valg – hver mann og kvinne sin stemme. Men i realiteten er det alltid Putin som vinner. Makten skifter ikke. I Kina, som ikke pretenderer å være noe demokrati, har det vært ryddig maktskifte to ganger, i 2002/2003 og så ti år senere.

... men nå er denne epoken over

Av snaue tre tusen delegater som var samlet til den kinesiske nasjonalforsamlingen et par uker i mars i år, stemte bare to imot forslaget om at landets president (og visepresident) ikke lenger skal begrenses til å sitte i bare to perioder. Med ett er Xi Jinping blitt keiser på livstid – eller i hvert fall landets ubestridte leder utover de i utgangspunktet tilmålte to ganger fem år han fikk for fem år siden.

Ikke overraskende, skriver Martin Wolf i Financial Times, men sjokkerende. Mange vil vel også mene overraskende. Hvordan kunne Xi gå imot regler og sedvane etablert av Deng Xiaoping på slutten av 1980-tallet, nemlig at ledere i Kina skiftes ut på ryddig

vis, slik at maktmisbruk á la det Mao stod for ikke skal vederfares Kina i fremtiden?

Han kunne det fordi han hadde makt til det. I løpet av de vel fem årene siden Xi ble valgt til generalsekretær i Det kinesiske kommunistpartiet, har han befestet sin makt systematisk og solid.

Systematisk arbeid ...

Systematisk ved å ta ut politiske motstandere blant annet gjennom en beinhard og vedvarende kamp mot korrupsjon. Siden oktober 2012 har hele 440 personer på ministernivå og over blitt tatt for korrupsjon. Bemerk i denne sammenheng at minister i Kina er lenger nede på stigen enn i vestlige demokratier. Det er det 25 manns store Politbyrået, utgått av den vel to hundre manns sterke Sentralkomiteen i CCP, som er Kinas maktsentrum. Helt i spiss finner vi den syv manns – og her er det bare menn – gruppen som utgjør Politbyråets faste komité.

Og også ved å etablere “Leading Groups”, der han selv er leder. Disse tar over oppgaver og ansvar som i utgangspunktet hørte under andre enn generalsekretæren i Partiet. Det er særlig på det økonomiske området slike “ledende grupper” er dukket opp. Som den Xi etablerte høsten for fem år siden, “The Central Leading Group for Comprehensively Deepening Reforms”, hvis formål er å utforme og iverksette dyptpløyende økonomiske reformer, mer

omfattende enn de reformene Deng stod for på 1980-tallet.

Fordelene med et opplyst enevelde ... er evnen til å treffe beslutninger og kraft til å gjennomføre dem.

En konsekvens av grepet med “Leading Groups” er en uthuling av makten til landets statsminister Li Keqiang spesielt og til regjeringen mer generelt. En sammenfiltrering av Partiets og Regjeringens ansvar og oppgaver kan føre til uklar maktfordeling.

... og en mer solid maktbase

En mer solid maktbase har Xi sikret seg ved å ta kraftig grep på det militæret, eller Folkets frigjøringshær (PLA). Både ved betydelige utskiftninger av generaler som har blitt tatt ut på grunn av korrupsjon og andre misligheter, og ved å la seg omtale i media som “Commander in Chief”. Allerede i utgangspunktet er Xi ikke bare landets president og generalsekretær for Partiet, han er også leder for Den sentrale militærkommisjonen (CMC).

Rent organisatorisk er PLA underlagt Partiet og ikke Staten. Xi har her gjort omfattende grep for fornyelse i forsvaret, som nå satser langt mer på luft- og sjøforsvar, på bekostning av tradisjonelt infanteri. Engasjementet i Sør-Kina havet med bygging av baser på små øyer det er

uenighet om hvem som eier, har bidratt til dette. Nye marinefartøy – det tredje hangarskipet er nå under bygging – og mer treffsikre raketter med lengre rekkevidde gjør det vanskeligere for fremmede styrker å nærme seg Kina til vanns og i luften.

To problem med det opplyste eneveldet

Fordelene med et opplyst enevelde, og det er vel hva Kina nå ligner mer på enn før, er evnen til å treffe beslutninger og kraft til å gjennomføre dem. Muligheten til at Xi Jinpings “China Dream” kan la seg realisere, der Midtens rike igjen fremstår som et forbilde for andre land, blir større med mer makt til Xi Jinping og med et mer langsiktig perspektiv for utøvelse av denne makten. Det er rasjonale bak det som nå skjer.

Forestillingen om at Kina skulle la seg integrere i den av USA etablerte verdensorden, har ikke slått til.

Om enevoldsherskeren i utgangspunktet er vis og dyktig, rettferdig og elskelig, kan det gå bra en lang stund. Men to problem kan enevoldsherskeren vanskelig fri seg fra. For det første, hvordan sikre at relevante motforestillinger kommer henne eller ham for øret? For det andre, hvordan se til at et ryddig skifte av styring finner sted når man selv ut or soga går?

Nettopp disse to problemene var Deng Xiaoping meget opptatt av. Hans svar var

klokkeklart: Kollektivt lederskap på toppen og begrenset tid der.

Vesten forstod ikke Kina

Om Vesten bidrar til økonomisk vekst og fremgang i Kina, vil en middelklasse vokse frem. Med tiden vil denne middelklassen fremme krav om å bli hørt. De vil være med å bestemme. Et demokrati, gjerne med kinesiske kjennetegn, tvinger seg frem. Godt hjulpet av noen hundretusen kinesere med utdannelse i Amerika og i andre vestlige land får kineserne forståelse for vår tenkemåte og ønske om et stykke på vei å kopiere vårt levesett.

Slik gikk det ikke. Forestillingen om at Kina skulle la seg integrere i den av USA etablerte verdensorden, har ikke slått til. Krigen i Irak, finanskrisen, Brexit samt valget av ny president i USA er ikke direkte flatterende for den vestlige verden. Bedre blir det ikke av tiltakende inntektsforskjeller, en middelklasse som i mange land er i ferd med å bli desimert, og en finanstung overklasse med lite empati for andre gjør ikke den vestlige samfunnsmodellen lettere å eksportere.

Hva nå?

Hvordan skal Vesten møte det som nå skjer i Kina? Først og fremst med en større grad av ydmykhet over vår evne til å endre Kina, hevder Kurt M. Campell og Ely Ratner, to amerikanske forskere, i en artikkel i siste

nummer av *Foreign Affairs*. Et mer realistisk bilde av Kina vil bidra til en bedre politikk.

I stedet for å fortelle kineserne hva de bør gjøre, legg større vekt på å få orden i eget hus. Amerikanerne må se til at de alliansene landet har, fungerer etter hen-

sikten. Men først, sier de to forskerne, må vi erkjenne i hvilken grad vår politikk "... has fallen short of our aspirations".

13. mars 2018

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>